

Мар'яна Барчук, Івано-Франківськ

Дещо про роль діалектів у розвитку української літературної мови в Галичині в середині ХІХ століття.

На матеріалі альманахів
“Лірвак з-над Сяну” та та
“Перемишлянин”

Два шляхи розвитку української мови –
Наддніпрянська Україна і Західна Україна -
Галичина

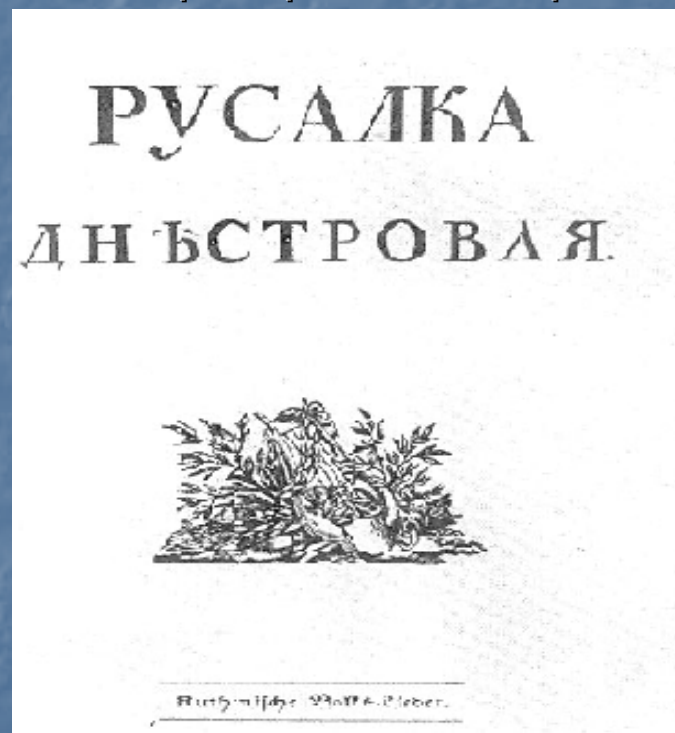
Аргументи проти західноукраїнського варіанту української літературної мови в ХІХ столітті:

- наявність штучного “язичія” в Галичині;
- роль церковнослов'янської мови;
- територіальна меншість Галичини в порівнянні з “Великою Україною”;
- те, що мова літератури в Галичині відійшла від традиції Т.Шевченка та Г.Квітки-Основ'яненка;
- вибір основи для літературної мови серед діалектів

“Русалка Дністровая”

- 1837 рік – вихід у світ у Пешті альманаху «Русалка Дністровая», створеного «Руською Трійцею» - Маркіяном Шашкевичем, Іваном Вагилевичем, Яковом Головацьким
- Вміщені тексти українською народною (розмовною) мовою

Примірник 1837 р.

Головні діалекти Галичини, найяскавіше запрезентовані в альманахах “Лірвак з-над Сяну” та “Перемишлянин”:

- Гуцульський
- Лемківський
- Бойківський

Діалектна лексика, наявна у текстах альманахів “Лірвак з-над Сяну” та “Перемишлянина” характеризується власною специфікою та відрізняється від літературних відповідників за фонетичним складом, словотворчими афіксами, морфологічними рисами, наголосом, а головним чином лексико-семантичними відмінностями. Використання авторами “Лірвака з-над Сяну” та “Перемишлянина” діалектної лексики зумовлювало їхнє територіальне походження з того чи іншого мовного регіону карпатського ареалу, колорит і багатство мовного матеріалу.

Кілька прикладів діалектних лексем з текстів альманахів “Лірвак з-над Сяну” та “Перемишлянин”:

- **Гуцульський діалект:**

полонина (літ. полонина), *дівчя* (дівча), *обистє* (обійстя), *небожка*, *небоцка* (небіжка), *жилізо* (залізо), *ватра* (ватра), *кєтиця* (китиця), *коньче* (конче), *нігде* (ніде), *кєрниця*, *кирниця* (криниця), *файно* (гарно, красиво), *борзо* і *борзенько* (швидко і швиденько), *тогда* (тоді), *нігде* (ніде), *розполошити* (лякати, злякати, налякати), *напудитися* (злякатися, настрашитися), *позріти* (подивитися), *продрухатися* (прокинутися, встати зі сну), *банувати* (сумувати за кимось, тужити), *маркітовати* (сумувати, переживати), *хіснувати* (використовувати, користуватися, мати якийсь хосен).

Лемківський діалект

- *жичливо* (зичливо), *желізо* (залізо), *бакаляр* (бакалавр), *ревні* (ревно), *єден* (один), *легінь*; *ґосподарь* (господар, глава родини), *ґосподиня* (господиня, дружина), *бакаляр* (1.найнижчий академічний ступінь. 2. Учитель), *звізди* (зірки), *первенці* (проміння, перші промені сонця), *обисте* (обійстя, садиба, двір), *позлітка* (фольга) *твар* (лице, обличчя) *желізо* (залізо), *віно* (посаг для дівчини), *кавалок* (шматок), *спід* (низ, нижня частина чогось), *звада* (сварка, незгода, ворожнеча), *мдла* (туман), *роздрожє* (роздоріжжя, перехрестя доріг), *штукувати* (від штукований – зшитий з шматків, доточений).

Бойківський діалект

- *Коцюба* (коцюба), *гайдюка* (гадюка), *слези* (сльози), *желізо* (залізо), *зіле* (зілля), *кирниця* (криниця), *поломіль* – (полум'я), *яруга* - (інша назва клива, 1. висока гора, поросла темним смерековим лісом; 2. безодня, западина), *хабина* (прут, хворостина), *болізь* (хвороба), *джума* (чума), *галабурд* (1. бешкет, 2. бешкетник), *просонє* (глибокий сон), *гостити* (приймати в гостях), *ляшувати* (ляшовати – ловити підступно), *коморити* (жити в приймах, винаймати хату), *мругати* (те саме що моргати), *Тихомирити* – заспокоювати, втихомирювати.